

suvremena njemačka proza

marijan nakić

Nakon što je u »Trećem carstvu« izgubila vezu sa svjetskom literaturom, 1945. njemačka književnost našla se u situaciji kad je trebalo krenuti iz početka, govorilo se o »književnosti u ruševinama« (Böll), »o nultnoj točki« (Weyrauch). Početnu netrpeljivost između autora takozvane književnosti u egzilu i književnika unutarnje emigracije oko političko-ideološkog okoliša u kojem bi se literatura trebala oglašiti, smenjuje činjenost razvoja dvije književnosti u »dvije njemačke države jedne nacije«.

II

Za prvu poslijeratnu generaciju zapadnjemačkih prozaika karakteristična su dva naslova: »Vani ispred vrata« (Borchert) i »Gde si bio, Adame?« (Böll). Utjecaj američkog realizma iskazao se kao posebno snažan i dominirao je u prvim djelima mladih autora. Uz Bölla i Borcherta, to su bili: Alfred Andersch, Arno Schmidt, Hans Erich Nossack... .

Krajem pedesetih godina stupa na pozornicu jedna nova generacija: Günter Grass, Uwe Johnson, Siegfried Lenz, Wolfgang Koeppen, Martin Walser i nešto stariji Peter Weiss. Dok je prva generacija arktikulirala tužaljku, protest i bunt, te u središte stavljala žrtvu povijesti, slijedbenici druge generacije promatrali su svijet sa skepsom, nudili čitateljima naglašavanja umjesto spoznaja, i po pravilu okrenuli se krajnje diferenciranom sredstvu izražavanja. Grassov »Limeni bubanj« i Johnsonova »Nagađanja o Jakobu« ključna su djela iz tog razdoblja. I dok je Grassovo djelo učinilo autora svjetskim piscem, Johnsonovo se, zbog isključivo njemačke teme (podijeljenost Njemačke), uglavnom zadržalo na recipijentima njemačkog govornog područja.

Sredinom šezdesetih godina postali su poznati Thomas Bernhard, Hubert Fichte i Adolf Muschg. U Fichtevom romanu »Palette« dokumentirana je svojim jezikom čitava jedna generacija. Javljuju se oni rođeni četrdesetih godina: Rolf D. Brinkmann, Peter Handke i Wolf Wondratschek.

Šezdesete godine su faza politizacije književnosti, težište se premješta sa zahtijeva za univerzalnošću građanske kulture na političku mobilizaciju individuuma. Potraga za čovječjim iskustvom s druge strane fikcionalnog modela, rezultirala je dokumentarnom književnošću, koja inzistira na činjeničnom kao jedino autentičnom. U tome su najdosljedniji bili Erica Runge (»Bottropski protokoli«, 1968) i Alexander Kluge (»Opis bitke«, 1964).

U vezi s dokumentarnom literaturom stoji autobiografsko, otprilike »Autoportret« (1970) Jakova Linda, »Glava i trbuš« (1971) Gerharda Zwerzena, te »Godine koje poznate« (1972) Petra Rühmkorfa. Revolucionarna euforija tih godina prilično je naglo iščezla, i usprkos primjetnim uspjesima u društvenom i kulturnom, posebice u oblasti visokog školstva, pokret nošen voljom za promjenama ugasio se. Što se tiče literarnih produkata iz tih godina (1961–68), odnosno navještanja »smrti« građanske književnosti, dovoljno je podsjetiti da je najuspešniji roman, upravo 1968, bio »Sat njemačkoga« Siegfrieda Lenza. Uostalom, poznati zapadnjemački književni kritičar Marcel Reich-Ranicki ovako rezimira svoju ocjenu literature toga razdoblja: »Autori koji su dosad bili politički aktivni, više nisu imali izgovora:

umjesto da sumarširaju u demonstracijama i učestvuju na skupovima, morali su se vratiti za svoje pisaće stolove.«

Do stvarnih promjena u zapadnjemačkoj književnosti — tako i u prozi — dolazi sa sedamdesetim godinama, k tome se kao dominirajuće obilježje i glavni faktor navodi »nova subjektivnost«. U razilaženju s radikalnom politizacijom književnosti otkrivaju se nove teme, metode i jezične mogućnosti, koncentrična na subjektivno i privatno. Dok, s jedne strane, Peter Schneider u »Lenzu« (1973) i Karin Struck u »Klasnoj ljubavi« (1973) ispreplići politički angažmna s individualnim opisivanjem sebe, s druge strane Peter Handke, koji je samo nakratko dijelio zajedničko sa studentskim pokretom, pokazuje specifični razvoj ka »novoj subjektivnosti«. On je još 1967. objasnio: »ja sam stanar bjelokosne kule« — jedna interpretacija sebe, koja je odmah uzela za cilj »pokazati moju stvarnost«. Peter Schneider je najzgodniji primjer političke korekture kursa onih autora koji se nisu posve odrekli politiziranog nasljeđa. Svoju raniju kritiku prevladane književnosti, koja je spala na to »da su emancipatorske želje i potrebe došle do izražaja samo u umjetničkoj formi«, umjesto da je zahtijevala »poticanje revolucionarnih akcija na ulicama i u pogonima«, sad (1976) je podvrgao reviziji što je otvoreno obznanio: »Najzanimljivije književne produkte napravili su tih godina oni koji su od početka govorili da za njih politika nije tema.«

Paralelno se prosljeđuju i odvijaju: »destrukcija zatvorene povezane priče«, »isceniranje gramatike«, umjesto pripovijedanja u antigramatičnoj književnosti (Heissenbuttel, Jonke, Jurgen Becker), »likvidiranje subjektivnosti«, kao vrijedeće instance. Tu je i »Einzelganger« Dieter Kuhn, iznimno plodan i originalan autor, koji istražuje i aranžira povjesni materijal u svojim planjskim igrama.

III

Na sasvim drugi način iskazuje se međuzavisnost između društvenog i književnog razvoja u Istočnoj Njemačkoj. Tamo je umjetnosti sa socijalističkim realizmom zadan temeljni razvoj. Suvremena proza kreće se u rasponu od dokumentarne do eksperimentalne, tu su i reprint-izdanja radničko-proleterskih romana dvadesetih godina. Među suvremenim literarnim stvaralačnjima u DDR-u postoji raskol između onih koji isključivo objavljaju na Zapadu i etiketiraju se kao »disidenti« i onih koji objavljaju samo u Istočnoj Njemačkoj i figuriraju kao »ne-disidenti«. K tome je Jurek Becker (rod. 1937), autor poznatog romana »Jakob, lažac« (1969), jednom prigodom izjavio da je »u Saveznoj Republici objavljena DDR — književnost... bolja... nego DDR — književnost općenito«. Isto tako svojevrsni je kuriozitet razmjena književnika sa Zapadnom Njemačkom. Primjerice, Joachim Seyppel je do 1973. živio i u Saveznoj Republici, zatim prešao u DDR, da bi se sad opet našao u prijašnjoj domovini. Počinje se govoriti o »DDR-književnosti u egzilu«.

Uz Beckera, suvremene prozu piše: Rolf Schneider (1932), Ulrich Plenzdorf (1934), Klaus Schlesinger (1937) itd. Pojavom Plenzendorfovog romana »Novi jadi mladog W-a« (1973), pisanog u najboljoj tradiciji Salingerove »proze u trapericama«, započela su moderna strujanja i u ovom dijelu Njemačke, nastavila se »Divnim godinama« (1976) Reinera Kunzea, da bi se prozom najznačajnijeg mladog istočnjemačkog autora, Lutza Rathenowa, posve približila modelu »nove subjektivnosti« u Saveznoj Republici Njemačkoj.

UWE JOHNSON rođen je u Camminu (Pommern), umro je 1984. u Engleskoj. U svojim romanima prvenstveno obraduje probleme podijeljene Njemačke. Kad je kao 25-godišnjak objavio svoj prvi i najznačajniji roman »Nagadanja o Jakobu« (1959), koji je nastao još u DDR-u, usporedivan je s Fontaneom. Nagadanja, konjunktivi, upitnici, pukotinaste rečenične konstrukcije – stilski su sredstva kojima oslikava političku zbumjenost u svojem prvom i ostalim romanima (»Treća knjiga o Achimu«, 1961; »Dva gledišta«, 1965; romaneskon djeło u četiri knjige »Dani godine. Iz života Gesine Cresphah«, 1970 – 83).

nagadanja o jakovu

uwe johnson (1934 – 84)

gledala korištena, a puni šareni jastuci izgledali su pažljivo namještene. Između, modrikasto pseće lice i žuti medo s crvenom mašnom. Ponad, jedna slika u okviru od hrapava srebra pokazivala je krstine kukuruza na zaravanku do borove šume; u daljinu se naziralo ljudsko naselje. Ispred štednjaka bijahu pravilno naslagani briketi. Sag je bio crven i pokazivao je orijentalni uzorak. Radio je bio golem, nosio je praznu vazicu za cvijeće i fotografiju Jocheove žene u širokom staklu. Dvije fotelje, dvije stolice. Ispred prozora svjetilučalo je dječje rublje u tamni. Ona je kolica s djetetom uvezla u kuhišnju, premda bi ga Jonas rado ovdje ostavio. Pokazala mu je kako je tjesna spavača soba i rekla: »Oduvijek smo, tja, htjeli imati stan, možda će nešto biti kod Cresphah, tja, također je stan od Carske željeznice. No, isto tako ima ih puno koji stanuju daleko lošije. U barakama, i oni imaju prednost. »Jonas joj je rekao da ga dnevna soba dapače umnogome podješa na njegovu rodnu kuću. Još je nije posjetio.

Kad je Joche stigao, predložio je da im je bolje otići u krčmu, pošto njegova žena mora rano na posao. Krčma u Jerichowu je mala prostorija do prijašnje prodavaonice Petera Wulffa. S ulice se prvo ulazi u golemu praznu prostoriju na čijim su zidovima još ugrađeni smedi etiketirani pregradci za robu i police, oni su prašni poput prozora na kojima je staklo već poprimilo izgled sive tvrdosmrznute zemlje; po podu izvan prolaza ležala je svakojaka starudija. Gostinska soba je jednostavno stražnja soba u kojoj su ranije seljaci kupovinu zalijavili pivom i kuruzarom. Šank je još iz onog doba, Peter Wulff je samo dao napraviti nove stolove, koji sad također bijahu izbijeljeni od tridesetogodišnjeg ribanja; bijahu učvršćeni u podu, i klupe ih okružuju vaku kao u vagonu za ručavanje Carske željeznice, samo se ulazilo s jedne strane. Peter Wulff je stao birati stanice na radiju i upitno je pogledao Jochea, i Joche mu klimnu glavom. Sjeli su u kut nasuprot Šanka, i pošto je te većeri bilo malo gostiju, prostorija je bila osvijetljena samo svjetlom na vratima i svjetiljkom iznad njihovih glava. Sutke su stigli ovamo iz Jocheovog stana, dugo su sjedili sučelice bez riječi. Konačno je Joche podigao glavu i pogledao Jonasa, te rekao: »Ali on je pak stalno išao preko kolosjeka.«

DRUGOG JUTRA Jonas je dobrovoljno sišao na kolodvor, ispred kojega je Herr Rohlfs sjedio u kolima i doručkovao. Duž prozora klizile je sjenje, gumbi ogrtića zveckali su o staklo, i upravo su tad ugledali pomoćnika iz Jerichowa (na koga je Herr Rohlfs utrošio dio svojeg vremena) kako se između parkiranih kola penje na otok tramvajskog stajališta. Nešto podalje od njega stajao je Jonas pred oznakom stajališta i također čekao. Vidjeli su mu glavu iz profila, podignuti ka voznom redu, držao je cigaretu između usana, a ruke u džepovima; činilo se da mu je hladno. Popeo se, međutim, uspravnih led a naslonio odmah do otvorenih vrata, jer bi ga propuh šibao po golom vratu. Pobjeda se lagano zaljuljala brueći pri polasku, za polovicu se zaokrenula i opet kliznula naprijed, ukoso preko parkirališta, izvan pogleda iz tramvaja.

Ispred pošte Herr Rohlfs upravo je vratio Hanschenu bucu mlijeka i vrećicu peciva, koje mu je držao za vrijeme vožnje. Kola su se nagnula na stranu i tihu zaljuljala, kad su se otvorila stražnja vrata i pomoćnik šutke sjeo iza njih. »Bez magnetofona« rekao je Herr Rohlfs. »Ovdje Cresphahl; tko govori? Veza, javite se! Znaš već. »Činjenice. Nemam primjedbi. Moj dogovor s gospodom ne smije se spomenuti.« Glas iza njih ponavljao je upute, opetovan je izvana ulazio hladni zrak kroz otvorena vrata, kola su se zazibala, tihu stala. Herr Rohlfs

je izašao sa starim papirom i bocama mlijeka i prešao preko ulice do mljekarnice. Vratio se praznih ruku, zastao kod kioska i kupujući započeo razgovor s prodavačem; Hanschena, pak, nije vido. On je uključio radio.

Jutro je bilo vedro i veselo, uslijed poslovnog prometa automobila i tramvaja i pješaka, ono se zgusnuti i raznovrsno otklizavalo u suncu preko trga ispred pošte; i Herr Rohlfs se zadržao vani duže noi no što je potrebno, jer je automobil u sjeni stajao na mjestu s kojega se mogao promatrati izlaz iz pošte. Osjećao se smirenio i trijezno, to je bila čista budnost, i pošto za nju nije više nalazio nijednu korisnu stvar, mislio je na slijedeći dan, i da će sunce opet izaći i oni provesti vrijeme na nekom drugom mjestu, i da će od danas i jučer preostati samo zabilježene činjenice; na kraju krajeva, nije mogao misliti da bi nekome život mogao biti dosadan. Nebo je bilo tako vedro, i vozila su tako brzo i oštro dojurivala, a sjene podno zračenih zabata kuće bijahu tako tamne i zagasite. Kad se opet popeo na prednje sjedalo, Hanschen je, okrećući gumb za jačinu na radiju, uklonio krčanje tako da se razgrovjetno čuo polutih razumljivi razgovor: ogledao se poticanje. »And if the conductor happens to come and ask the passengers whether any one has – pouvao kočnicu?« Bio je to ženski glas slaba meka tona. Glas nekog mladog muškarca kroz smijeh joj je zbrkano odgovorio: »Wether any one has applied the – emergency break?« Oboje se nasmijala, on dobroćudno, ona više – očekivano. Herr Rohlfs okreće gumb do kraja. Kako se sad u prostoru kola podigao muški glas s njezinim pristojnim nestrpljivim pitanjem: »A zašto bi trebalo znati sve nazive za stvari kojima se služe željezničari?« »I am only travelling, see.« Žena ga nagovaraše: onda bi se mogao odgovoriti na pitanja, to je strana zemlja, tu bi to moglo biti posve korisno u slučaju neke nesreće. »In case of an accident?« Mladi je odgovorio još negodujućim režanjem, no u biti nije mogao ispasti neprijateljski raspolažen prema svojoj sugovornici, i u dalnjem tijeku razgovora slušatelj ima utisak; da Amerikanac svoju učiteljicu, uslijed toličkog ugleda i čudenja, nije čuo, poslije jednog pitanja djevojao je stvarno prestrašen, onda je smogao samo nešto vrlo zbrkano i polusrdačno od odgovora. »The coupling? Yes, of course. The coupling. A taa-ko! Kva-čilo, isn't it?« Na to je Gesine kroz smijeh rekla: da, i još jednom ispravno ponovila izjavu. Herr Rohlfs je, uostalom, bio siguran da su sve te upadice stajale u scenariju prijenosa i da su trebale privući pozornost slušateljeva; »Hanschen je rekao čak nešto u tom stilu, ali istodobno nije prekidao sa svojim opetovanom neočekivanim smijehom. I Herr Rohlfs je mogao misliti kako su oni većerima nalegnuti na stol u Gesininoj sobi sastavljeni prijenos, Jakob se ispravio i nagnuo unatrag s rukom iza glave i lukavo rekao: »Razlika između običnog putničkog vlaka i jednog D-a mora se svakom strancu također još objasniti, eh? Što se to zove trough train? Lijep je to jezik.« »Vidiš,« rekla je Gesine, »ah, ostani ipak ovdje, Jakob. Od ovog prijenosa mogli bismo oboje živjeti i. to mi pričinjava više radosti nego headquarters.« »And how does it work?«, rekla je glasom radosnim, pronicljivim. »There is an air hose connecting the brakes of every wagon!« To je crijevo kočnice. »Aha-a,« rekao je Amerikanac prijateljski i besmisleno svojim otegnutim, malo promuklim izgovorom, i opet ju je kradomice pogledao.

Kad je Jonas ušao i ruke pripravio za lisice, u tom je trenu najavljivač rekao: »This, with Pfc. Reiners and Miss Gesine, has been our program GO-VORITE LI NJEMAČKI!. This is the voice of education and information. U slijedećim prijenosima dozvat ćete zanimljive pojedinosti iz drugih oblasti pro-

HUBERT FICHTE rođen je u Perleburgu (Brandenburg), odrastao u Hamburgu, gdje i danas živi kao slobodni književnik. Njegov već klasični roman »Palette« (1968) tematski (latalice, kurve, narkomani, dječaka prostitucija...) i stilski (igre riječi, sintaktične čarolije, slang, imenovanje junaka...) umnogome podsjeća na »Goli ručak« američkog beat-knjiježnika Williama S. Burroughsa. Napisao je još, pored ostalih, i romane: »Sirotište« (1965), »Interview iz Palais d'amour« (1972), »Wolli putnik u Indiju« (1978).

DIETER KUHN rođen je u Kolnu, živi u Duren. Njegovi romani – biografije imaju karakter »moguće« povijesti. U »N« (1970) razvija, paralelno uz povijesni životopis Napoleonov, alternativne životne tijekove, vidi ga kao matematičara, romanopisca, ratara, kao boritelja za nezavisnu Korziku, kao duhovnika... U djelu »Predsjednica« takoder koristi model biografije, dok u »Josephine« obradjuje životopis Josephine Becker. Napisao je još »Izlete u privezanom balonu« (1971), »Ja Wolkenstein« (1977) i dr.

meta: pomorske i zračne. »Vi niste u stanju prihvati gubitak«, rekao je Jonas u ledu Herr Rohlfis. Ovaj se nije okrenuo. Šutio je i kad je pomoćnik strogo naredio uhićenome da šuti. Ali je u sebi mislio kako to nije istina. Da bi se s Jakobom mogao oko tog razumjeti. Bez riječi, u kratkoj neprimjetnoj šutnji i razmjeni pogleda. Da bi Jakob praviljnije postupio.

LOKAL NIJE BIO SKUP. Dopao joj se, pošto je voljela stolove izbijeljene ribanjem. Zakasnila je nekoliko minuta i Herr Rohlfis je ustao kad ju je ugledao na vratima. Bio bih sretan da imam sestruru.

I ona nije izgledala kao da je plakala; to smo ipak htjeli reći.

(odlomak istoimenog romana)

– I to je genij, reče RockandRoller koji nezrelo priča. Ali onaj iz hamburške obitelji pristajao bi u svjetsku mafiju. RockandRoller koji piše nezrele pjesme, što li on traži na faksu?

Oslanja se na Ruse i ponešto računa račun vjerljatnosti, i priprema se za doktorat. I vi profesori, ako idete u Erlangen, morali biste sva trojica skupa, jer vam nitko drugi u vašoj struci ne može nešto više pokazati. Kod Weizsackera idu na predavanja samo iz zabave.

– U dobi kad nastaju genijalna otkrića:

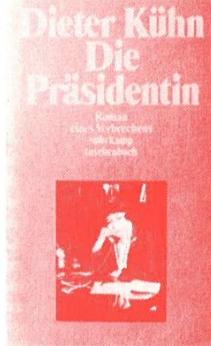
To se tako može izviti između Jäckijevih gospodina Noellesa, profesora Noacksa, gospodice Heydorns: Tri sveca koji ružičastocrveno, ljubičasto, crema a la Fra Angelico lebde u visokim sferama govore jezicima koje u Palette nitko ne razumije i između ostalog, poput RockandRollera, puštaju kosu preko ovratnika i nose pumperice preko samntrih cipela i dvije kovanice bacaju zaredom i jukebox.

Schudi ulazi:

- Susi ovđe?
- Djevojka za šankom:
- Nije. A zašto je trebaš?
- To jest, dobio sam triper.
- Reimer Renesansoknežić:
- Je l'Susi tu?
- Igorova prijateljica za šankom:
- Jesi l'ga i ti dobio?
- Ne. A što to?
- Susi nije tu.
- Mirko stiže:
- Je l'Susi tu?
- Nije.

Wilfried je doputovalo iz Tübingena u Heidelberg da bude vodič Amerikancima koji htjede razgledati zamak.

– Trebao me je nekamo odvesti gdje je zanimljivo. Takoder me vozi preko Neckara – ako tu teče Neckar, dakle preko rijeke i onda duž rijeke. Okoliš je sve tamniji. On savija naviše. Na brijež. Zaustavlja se ispred gostionice – koješta s jelenom. Ovdje je zanimljivo, reče on. Povijesna gostionica. Plaćam i iskravam se, i vidim studente kako izlaze, koji nose svoje boje. – Ah, sabiralište? – Ne, takoder hotel, reče vozač taksi. Idite na prvi kat. Uzimam i ne nalazim gostinskou sobu. Ipak, Gostinska soba je lijevo i desno od vrata. Produciravam ravno. U hodniku vise slike i crteži i bakrorezzi. Büchnerovo doba. Posve profinjeno. Kape korova studenata, vrlo ritmično – kao opart – ponavljanja nogu i kapa i ruku. U sredini dva muškarca u zaštitnim haljinama od vate. Mensura u šumi, ispod napisano, i dvojici u sredini sekundiraju dva manja s mačem ili kako se ta stvar već zove. Ponad glava lebde mali brojevi, a podno nogu još jednom stoje brojevi s imenima. Povijesna gostionica negdje se takoder nalazi. Penjem se uza stube. Gore su prozori na unutarnje dvorište i tamo dolje takav crtež kao živa slika. Ritmičke crte u prirodi. Mnogi puše. Sveži, veliki zavoji oko glave, na njima crvene mrlje. Posve polako sišao sam niza stube u dvorište, kakav sam bio, odjeven kao kloštar u kožnu jaknu i jeans. Uopće me nisu primjetili. Jedino sam mislio: Ako te pitaju, reci: Idem na zahod. Pogledah dolje spram zahoda. Tamo su studenti koji su nosili svoje boje, sa smješnim šarenim kapicama, ispirali crne vrpce s kojih se roza voda slijevala. Zatim sam najprije omirisao: Preko cijelog dvorišta ležala je para kao da je od pečenja kobasica. Popeo sam se uz

drvne stube i stigao u neku dvoranu. Nitko me nije zaustavljao. Svi su zurili u jednom pravcu. Mogao sam proći do točke u koju su svi zurili. Iza mene su neki ušli. Već gotovo, rekoše. Vidjeh u sredini malu crnu priliku koja je bila zamotana u crne vrpce. Neki su je tješiteljski tapšali po ramenima. Ustao je i imao posve mršave male gornje butine, kao osmoškolac, bez i jedne dlake. Imao je na sebi crne gimnastičke hlače i posrte naprijed nekoliko korača. Uopće nije shvaćao što se dešavalo. To je možda bila njegova prva mensura i ona nije, prema izjavama ostalih, dugo trajala. Vrpce su se isparavale. Zaciđelo mu je za dvoboja puno vjedara topke vode poliveno po glavi, kako ne bi počeo tuliti ako mu iz žila poteče krv. Savsim se polako okretao. Bio je sad posve odmotan. Lice mu je bilo isprugano svjetlocrvenom krvljom. Netko mi je dobacio: Oni zaciđelo ne spadaju ovamo. Rekoh jedino: Ne. Više mi nije palo na um. – Ne želim dalje studirati u Njemačkoj. Nastavljam studij u Parizu. Slijedećeg dana vide se u bijelo zamotane glave i smede krvaste glave po čitavom Heidelbergu.

– Vjeruješ li da je u Parisu bolje? Proust je također izlazio na dvoboj.

– Proust! Ljermontov takoder.

(odlomak istoimenog romana)

palette

hubert fichte (1935)

OD SUSI DO LJERMONTOVA: Jäcki sjedi za okruglim stolom nasuprot šanku. Netko ulazi. Bradat i u fraku.

Pita:

- Je l'Susi tu?
- Djevojka za šankom:
- Nije. A zašto?
- Muškarac u fraku:
- Tek tako.

I opet izlazi.

Rijetki tri gracie na plaži – Matematika, filozofija, fizika – tri studenta profesora Friedricha Freiherrna von Weizsacekera ulaze u Palette.

Utroje na okupu Jäcki ih nije još nikad vido; RockandRollera, drugoga koji sigurno kod kuće smeda kosa, a onaj iz hamburške obitelji tako dobro izgleda i Jäckija ne bi zanimalo da nije studirao fiziku i matematiku. Jäcki razmišlja. Ne može se više prisjetiti razlike između matematike i fizike. Između fizike i matematike već da – ali između matematike i fizike?

– Čemu devet i pol godina u Lokstedtu i Neindorfu i Scheyernu i u Ahlsenstrasse?

Radje bi da je jeo sirove gavrane kao Alfred Wöhbe.

– Matematika je ono više čemu se fizika pokorava, kojoj se matematika pokorava.

– Onaj iz hamburške obitelji, to je genij, reče RockandRoller.

I kad ga Jäcki pogleda ne vjeruje da on može u pola sata na večer popiti whisky ili campari. Jäcki to često tvrdi i za mnoge. Nikad to nije provjeravao.

– S alkoholom ili reći: I ja imam zanimljivu knjižnicu. Oni se zanimaju i za francusku književnost. Što, dakle, imate od Andrea Gidea?

Nikad.

Onaj s bujnom smedom kosom temeljito zagleda jukebox i Jäckiju, i prvu prostoriju Palette.

predsjednica

dieter kuhn (1935)

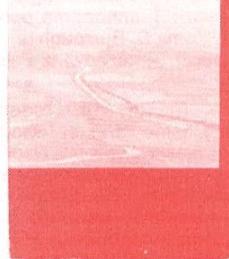
U dosadašnjem nacrtu knjige prevladava ja-perspektiva jednog autora, koji čitatelju dopušta sudjelovanje u izabiranju i iskorištavanju materijala; također ga čitatelj može gledati dok piše, tako reku preko ramena.

Pitam se sad, ne bi li bila smislena i neka druga metoda, i da govorim u fiktivnom ja neke glumljene osobe? Primjerice, jednog novinara koji kratko nakon smrti Marthe Hanau u Francuskoj istražuje za Hanau-story? Ne bi li dogadaji kroz tu metodu mogli biti priopćeniji, i knjige dobiti više »mesa«? Priopćenja bi u ovom slučaju bio Hanau (vremenski) bliži, vidi njezinu sredinu, može ispitati prijatelje, znanice, suučesnike – ovde bi nastala još veća mnogostruko perspektiva.

Ova bi metoda, s jedne strane, pretpostavljala još više istraživačkog rada: doba, sredina, osobe moraju biti u sadašnjosti. S druge strane, imao bih ovde više prostora za vlastito pronaalaženje.

Barem u jednom začetku priče hoću sad isprobati ovu metodu, k tome izmišljam razgovor s jednim conciergeom ljeti 1935.

– Da, tamo gore je tad stanovaš, reče concierge, pokazuje gore na peti kat. Stavlja duhan-kesu na Zub plitice presušenog zdencu, čupa iz dugulastog paketića jedan cigaret-papir, presavija ga po dužini, sipa duhan prstima smedim od nikotina, smotava papir, olizuje uzanu prugu, zaljepuje je, na oba kraja utiskuje duhan noktom kažiprstu.

PETER SCHNEIDER rođen je u Lubecku, živi od 1961. u Zapadnom Berlinu. »Jedan od najintelligentnijih govornika studentskih nemira« (iz 1968), kako ga naziva M. Reih-Ranicki, u svojoj prozi obraduje međuzavisnost privatnog i društveno-političkih problema. »Lenz«, u kojem poglavljiva uglavnom započinju banalnim označnicama vremena: »nekog drugog dana«, »nekog poslijepodneva«, »nekog jutra«, zbirka je međusobno nepovezanih snimaka koji pokazuju psihičku i političku rastrganost lijevog intelectanta. U »... već si neprijatelj sistema« (1977) autor pokušava prikazati, polazeći od slobode mišljenja, što je neprijateljsko sistemu i opasno po državu. Napisao je još pripovijesti »Oklada« (1978) i »Skakač preko zida« (1982).

Krešem žigicu, on se nagnje naprijed, vuče plamen, kimačući se zahvaljuje.

Zdenac: ponad školjkaste plitice zdencu šaroliki kameni stup, Diana postavljena vrhom jedne noge. Ovu je figuru Hanau vidala kad je gledala dolje u unutarnje dvorište. Koje prostorije na ovoj strani? Concierge pokazuje zdepastim prstom: desno kuhinja, do nje ostava, zatim prozor kupaonice, lijevo spavaća soba. Kažem: Tu je ona ujutro, nakon ustajanja, kao prvo možda vidala ovu figuru na zdencu. Concierge sliježe ramenom: zdenac već godinama ne radi; kad je presušio, nitko od gospode nije polegao na to važnost da ga se osposebi, nije ni Madame Hanau.

Dok se vraćamo k izlazu, pitam da li zaista nije moguće gore razgledati stan. Concierge se jada da ne može. Gospoda, koja od prije nekoliko godina gore stanuju, ne žele ništa čuti o prethodnici, koja je priredila tolike skandale i nedugo zatim se ubila. Osim toga, misli concierge, ona je tamo gore stanovača još prije nego je »postala sasvim velika«; onda se, tja preselila u vilu u nobl predgrađu Boulogne sur Seine.

On ostaje na dvorišnom ulazu, propušta me naprijed. Tanki vuneni kaput, zadignuti rukavi, na desnoj podlaktici nešto istetovirano: dva prekrivena mača, granata, u luku napisana slova i brojke – sigurno njegova vojna jedinica.

U stanu odiše na ručak što se kuha; šumovi kuhinjskih poslova. Idem do telefonske centralne, promatram čepove i žice, puštam da mi se objasni kako se tu ispostavljaju veze, u koju kutiju dolazi koji čep, pitam o tome iz prividno tehničkog zanimanja. Muškarac počinje objašnjavati, zatim pripovijediti: često je tada morao za Hanau noću, oko deset-jedanaest sati, još prespajati telefonske rezgovore, također i u inozemstvo, na primjer u Genf, Berlin, London. Dakako, to je bilo samo katkada tako, bilo je posve mirnih tjedana, često je, tja, otputovala. No, ponekad se nagomilalo telefonskih razgovora da se cijele noći jedva mogao udaljiti iz telefonske centralne. Nekoliko puta pošta uopće nije htjela u ponos spajati telefonske razgovore. Kad je on to prosljedio dalje, gore, Madame je istog trena htjela vezu s dotičnim gospodinom, otvoreno ga je razjariovala, pošto joj je zatim uglavnom bio odobravan još jedan razgovor.

»Da, znala je biti vrlo energična«. Concierge opet mota cigaretu. Pitam, kao usput, je li tada već postojao ovdje u kući koji nadimak za Madame. Concierge noktom kažprsta utiskuje duhan na oba kraja, još mu jedanput dajem vatre. Nakon tri snažna dima opet može pričati. Pravog nadimka Madame tada još nije imala, samo su je općenito zvali Predsjednica. Tako je i on pozdravljao Hanau, kad je ujutro dolazila iz dizala. Dobro jutro, gospodo Predsjednica. Kasnije, u vrijeme njezinih najvećih uspjeha, došla su tja, k tomu još neka imena. Napoleon des finances, Catherine du Franc, L'Americaine. No tada, kako je rečeno, još nije bila Napoleonica financija, Katarina franka, Amerikanka, tu su je uglavnom zvali samo Predsjednica. Također bi stvarno izgledala kao predsjednica, tako odlučno. Moralo bi se također reći da je bila vrlo prijateljska. Kad je u predvečerje spojio za nju više razgovora, dolazila je ujutro ovdje u stan bez komentara stavljala novčanicu ispred telefona, zatim kratko porazgovarala s njegovom žertom, raspitivala se o dječaku, o školi. I naglo, ponekad u pola

rečenice, bijaše kraj. Predsjednica je opet isparila van. S prozora do ulice moglo se vidjeti kako se penje u tada već velika kola.
(odlomak Istolmenog romana)

lenz

peter schneider (1940)

»Išao je ravnodušno dalje, ništa mu nije stajalo na putu, čas gore, čas dolje, nije osjećao nikakav umor, samo mu ponekad bijaše neugodno što nije mogao hodati na glavi.«

Georg Büchner Lenz

U jutro se Lenz probudio iz jednog od svojih uobičajenih snova. Vozio se s L. kilometrima dugo, u rudničkom dizalu, kroz zgradu bez vratâ i prozora. Oko njih ništa doli zidovi. Onda je upao u tamno okno, duboko stotine metara, a da se nije udario. Dospio je na tekuću vrpcu, koja je njegov pad pretvorila u uravnoteženi ljet prema naprijed. Na kraju tekuće vrpce bijaše utamničen. Bio je očekivan: žene golemih grudi, čarobnjaci, clownovi, djeca izvodači salta, posve propala Fellinijeva trupa. Neki muškarac u blještavom kostimu poljubio ga je u usta. Lenz je pobjesnio. Skočio je iz kreveta.

Već neko vrijeme nije mogao trprijeti mudro lice Marxovo ponad kreveta. Već ga je jednom objesio naopake. Da pusti iscuriti razum, objasnio je jednom prijatelju. Gledao je Marxu u oči: »Kakve si ti imao snove, stari bolježnac, noću mislim? Jesi li bio jednostavno sretan?«

Dok je točio vodu za kavu u lonac, spopala ga je želja da nazove L. Još je rano, mislio je Lenz. Ona će onim pospanim glasicom reći »Hal« i zatim me izluditi zašto opet već zovem. Zaboravio je staviti lonac na plamen i otišao je do telefona. Podigao je slušalicu, dugo slušao, ne okrećući broj, tuljenje, i opet spustio slušalicu. Izašao je iz kuće. Još je bilo rano, ptice su cvrkutale. Kupio je novine i vidio ljudi kako kuljuju u kolodvor gradske željeznice. Muškarci velikim koracima i s aktovkama, žene u niskim cipelama, stalno nešto žurnje nego muškarci. Idu na posao, mislio je Lenz. Nije rečenicom stvorio nikavu predodžbu.

Otišao je do šaltera za prodaju voznih karata, kupio je kartu i uspinjao se s ostalima pokretnim stepenicama do perona. Uspevši se do pola, okrenuo se i stao opet gurati, uz psovke onih iza sebe, prema dolje. »Takovga treba odalmiti po ušima da pazi.« »Začepi gubicu«, viknuo je Lenz prema onima otraga. Ništa mu bolje nije palo na um. Ušao je u telefonsku govornicu i okrenuo broj L. Nitko se

nije javlja. Opet gore na peron, koji se u međuvremenu ispraznio. Uzeo je slijedeći vlak i vozio se u zapadni dio grada. Neko vrijeme predstavljao je sebi da se kuće i ulice kotrljaju tračnicama mimo njega. Divio se svjetlosti koja je svaki predmet posebno isticala. Prozori gornjih katova, krošnje stabala što izgledaju odavde gore kao grmovi, autoputovi podno vlaka, sve kao da vidi po prvi put. Sastavim kratko bijaše mu u glavi jedna pjesma »Doorsa«, prvo melodija, onda tekst: people are strange, when you're a stranger, faces look ugly, when you're alone. Kad je otvorio novine, vido je zupce zipa na svojem ogrtaču. Izgledali su mu preveliki. Pročitao je naslov koji je išao preko cijele stranice: Seksualni manjak uhićen, Turčin zloupotrijebio 13-godišnjakinju. Do njega neka otrlikije 60-godišnja žena, velikog nosa, koji je njemu objesila preko ramena pri sučitanju. Lenu se nije dalje čitalo, čekao je da ona dovrši i onda prebacio list. Gledao je u izrađena lica svojih susjeda koji su pročitali isti naslov. Onda opet stara dječja predodžba: neboder izdavača, goreći, obrušava se.

Nakon nekoliko postaja Lenz je presjeo. Kolodvor je bio star, zamalo ruševina. Između kolosijeka, kojima se više nije vozilo, izrasla je trava. Grmovi su visoko obrasli napuštene vagonе, lišće je visjelo preko krovova i prozora, u zraku teški miris. Kao od stabala kestena u proljeće, mislio je Lenz, zatim je vido da su tu stvarno bila stabla kestena. Vido je pred sobom strmu ulicu, bio je to grad u kojem je odrastao. Vozio se biciklom podno stabala kestena. Grane su oblikovalle krov nad ulicom i zabranjeni miris sjemenja, koji je izjutra, nakon ustajanja, spriješao s ruku, spuštao se s lišća i slijedio ga do ulaza u školu. Polazak vlaka trgao ga je iz razmišljanja, netko ga je pozvao po imenu.

Dugo se vozio, nije znao kamo, zatim je sišao i napustio kolodvor. Kad se osvrnuo, ugledao je vlak kako odlazi preko mosta, bilo mu je kao da mu pobiježe. Onda se prepustio bujici ljudi, koja je kuljala iz kolodvora, da ga odnese. Bio je usred grada, oko njega naokolo bili su drugi ljudi. Brzi polazak automobilâ, kad se na semaforu upali zeleno, smetao ga je. Bio je jedan od prvih toplih dana u godini, i kao na udar gonga, koji je odjeknuo cijelim gradom, izašle su žene na ulicu po prvi put bez čarapa i u laganim puloverima. Svuda do njega, ispred njega, iza njega tapkalo je i štikalo, noge žena bijahu nevjerojatno bijele, a nekolicina mladih muškaraca već je donekle ovladala ovim načinom hoda, pri kojem se ljlja na vršćima prstiju. Po prvi put se opet njihalo i treskalo ispod pulovera. Lenz je osjetio osjećaj nemira koji započinje negdje u želudcu i ide do vršaka prstiju, no tamo se ne prekida. Najprije je se svedla. Nabroj je obrve kao da razmišlja. Ali bio je to takav dan na koji svatko svakome ukazuje na činjenicu da uz ostalo posjeduje i spolni organ.

Iz nekih otvorenih vrata dopirala je prilično brza glazba, u prolazu ga je skoro povukla nazad. Ostao je da stoji i pritisnuće je nos na izlog, iza kojega je neka lijepa, krupna djevojka upravo pripremila nekoliko stvari. Djevojka je kvrcnula prstima o prozor, točno tamo gdje je bio Lenz nos. Lenz se trgnuo unazad, djevojka se nasmijala i, pošto se trgnuo unazad, ona je još jednom virnula i načinila takvu gestu kao da bi mirno mogao ući.

Lenz se tome tako obradovao da je jednostavno otišao dalje.
(odlomak Istolmenog romana)

PETER HANDKE rođen je u Griffenu (Kärnten). Nakon dužih boravaka u Njemačkoj i Parizu, sad opet živi u Austriji. U proznom radu Handkeovom vidljiv je razvoj od prije eksperimentalnog karaktera njegovih ranih pripovijesti (»Pozdravi člana nadzornog vijeća«, 1967), preko odricanja od fabule i čvrstog pripovjednog stanovišta (»Stršljeni«, 1966; »Pokućarac«, 1967), do zatvorenije, kronološki progresivne forme pripovijedanja (»Strah vratara kod jedanaesterc«, 1970). Tu dolazi i žanrovska teško odredivo »Kratko pismo za dugi rastanak« (1972), te životopis njegove majke »Neželjena nesreća« (1972).

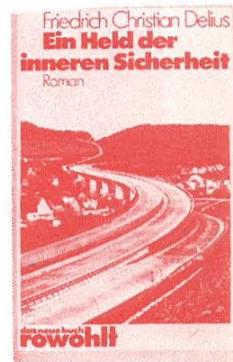
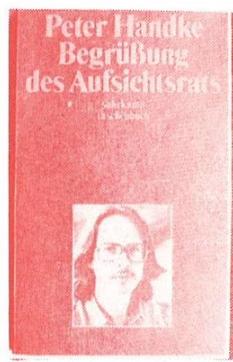
FRIEDRICH CHRISTIAN DELIUS rođen je u Rimu. Nakon dužih boravaka u Berlinu i Nizozemskoj, sad živi u Bielefeldu. Njegov prvi roman, »Junak unutarnje sigurnosti« (1981), obraduje danas tako popularni politički terorizam, temu koje se nešto ranije privratio Heinrich Böll (»Briljiva opсада«, 1979). Drugi roman, »Adenauerplatz« (1984), u stvari je roman-studija o dvostrukom gubitku domovine jednog Latinoamerikanca njemačkog porijekla, koji živi kao politički izbjeglica u Njemačkoj.

pozdravi člana nadzornog vijeća

peter handke (1942)

Moja gospodo, ovdje je vrlo hladno. Ne znam kako objasniti tu okolnost. Prije sat vremena nazvao sam iz grada da pitam je li sve spremno za sjednicu; ali nitko se nije javio. Brzo sam se dovezao ovamo i potražio vratara; nisam ga našao ni u njegovoj loži, ni dolje u podrumu, pored peći, ni u dvoranu. Tu sam napokon našao njegovu ženu: sjedela je u tami na klupci do vrata; glavu je stisla među koljena, rukama je obuhvatila potiljak. Pitah je što se dogodilo. Ne mičući se, rekla je da joj je muž otišao; automobil je pregazio jedno od njihove djece dok se sanjkalio. To je razlog što nisu prostorije zagrjane; zato vas molim za razumijevanje; što imam reći, to neće dugo trajati. Možda bi bilo bolje da se sa stolicama malo primaknete, da se ne bih morao derati; ne želim držati politički govor, već vas izvestiti o finansijskom stanju društva. Žao mi je što je oluja polupala prozore; premda sam u vremenu prije vašeg dolaska s vratarevom ženom na otvorenu navukao plastične vreće da snijeg ne bi pada u unutra, ipak mi nije kao što vidite, potpuno uspjelo to sprječiti. Ipak, ne dajte da vas pocketanje odvraća da me čujete kad vam iznosim rezultat ispitivanja bilance; naime, to nije razlog za zabrinutost; mogu vam jamčiti da je poslovno rukovodstvo upravo pravno imuno. (Primaknite se, molim vas, još malo bliže, ako me ne razumijete.) Žao mi je da vas moram pozdraviti pod takvim okolnostima; to zaciјelo ne bi tako ispalio da dijete nije sa saonicama izletelo pred automobil; žena mi je, dok je koncem vezivala plastičnu vreću na prozor, rekla da je njezin muž najednom dolje u podrumu, u kojem je upravo premještao ugljen, vrisnuo; ona sama bila je ovdje u prostoriji i slagala stolice za sjednicu; odjednom je čula svojeg muža kako dolje tuli; stajala je, kako je ispričala, dugo na mjestu gdje ju je zatekao vrisak; osluškivala je. Zatim se njezin muž pojavio na vratima, vjedro s ugljenom još je držao u rukama; tih je rekao, gledajući u stranu, što se dogodilo; drugo je dijete donijelo vijest. Pošto je tako odustuni vratar imao spisak vaših imena, želim vas pozdraviti, tako kako vas vidim, i kako ste došli. Rekoh; kako vas vidim, i kako ste došli. (To je vjetar). Zahvaljujem vam se što ste se po toj hladnoći, kroz taj snijeg uputili na sjednicu; tja, bio je dalek put dovode gore. Možda ste vjerovali da ćete ući u prostoriju u kojoj se led već optio na prozorima, te ćete moći stisnuti se oko peći i ugrijati se; no sad još sjedite u ogrećima za stolom, i još se nije otpio snijeg, što je spao s vaših potplata kad ste išli od ulaza ovamo do stolica; također nema peći u prostoriji; vidimo samo crnu rupu na zidu, gdje se ranije nalazila limena cijev, kad se u ovoj prostoriji i ovoj pustoj kući još stanovalo. Zahvaljujem vam se što ste ipak došli; zahvaljujem vam se i pozdravljam vas. Pozdravljam vas! Pozdravljam vas!

Prvo pozdravljam gospodina i zahvaljujem mu se. Kad je prije nekoliko dana primio preporučeno pismo, koje je obaveještavalo o ovoj sjednici, na kojoj je trebalo ispitati ispostavljeni račun uprave, on je možda smatrao nevažnim to što je još bilo hladno i što je već dugo padao snijeg; ali onda je zapao u misli kako nešto nije u redu s društvom: sumnjivo škripi u njegovim gredama. Ne ne škripi u gredama društva. (Oprostite, koje li oluje!) Tako se on uputio i vozio kroz ovaj snijeg, u ovom hladnoći, iz grada ovamo na sjednicu; dolje u selu morao je parkirati kola; samo uzana staza vodi do kuće ovde gore. Zatim je sjedio u krčini i čitao u novinama privredne vijesti, dok nije došlo vrijeme da pode na sjednicu. Usput, u šumi, sreo je drugog gospodina, koji je također već marširao na sjednicu: ovaj je stajao naslonjen na znak križanja, i jednom je rukom pridržavao šešir, drugom je obuhvatio smrznutu jabuku ispred usta; na čelu i kosi bilo je snijega. Rekoh: snijeg se nakupio na kosi, on je jeo smrznutu jabuku. Kad ga je prvi gospodin dostigao, pozdravili su se, i drugi je sagnuo u džep ogrtića i dao prvome također smrznutu jabuku; pri tom mu je, uslijed oluje, pao šešir s glave, i obojica se nasmišljaše. (Poguratio je još malo bliže, inače ne možete uopće ništa razumjeti. K tome je zaštripalo u gredama. Nije zaštripalo u gredama društva; svi ćete vi primiti udicu koji vam pripada za poslovnu godinu; to sam vam danas na ovoj vanrednoj sjednici htio saopćiti.) Dok su se sad dvojica zajednički probijala kroz snijeg uz vihor, upravo je netom dolje u selo stigla limuzina s drugom gospodom. U crnim kaputima što se nezgrapno ugibahu, stajali su u zavjetrini auta i viječali da li da se penju do trošne seljačke kuće. Rekoh: seljačke kuće. Premda ih je razmišljanje navodilo protiv puta, napislijetku je jedan potisnuo strah ostalih brigom za stanje društva; i pošto su u krčini pročitali privredne vijesti, krenuli su i išli, pri čemu savijahu koljena, ovamo na sjednicu; vodila ih je iskrena briga za društvo. Pvo su snažno nogama prtili snijeg; zatim su se počeli umornije vući, tako da je postupno nastao put. Jednom su se zaustavili i pogledali, kako se sjećate, nazad u dol: s crnog neba prelijetale su ih pahuljice; vidjeli su tragove ispred sebe, od kojih je jedan vodio nizvodno i jedva se nazirao; tud je trčao seljak kad je čuo za udes svojeg djeteta; često je dobro pao na lice, a da se nije štitio rukama; često je, duboto propavši, u snijegu ležao, na hladnoći; često je držčućim prstima zagrebao; često je jezikom olizao gorke pahuljice kad bi pao; često je zatulio podno olujnog neba. Ponavljam: često je seljak zatulio podno olujnog neba! Uočili su i tragove koji su vodili gore do trošne seljačke kuće, tragove dvojice gospodina koji su, dok su razgovarali o stanju društva i o porastu kapitala kroz izdavanje novih akcija, gutali zelene staklaste zaloge i kroz oluju putovali ovamo. Napislijetku ste svi stigli, pošto je već pala noć, ovamo u kuću, i ušli kroz otvorena vrata; prva dvojica već su tu sjedila i držala, kao sad, noteše na koljenima i olovku između prstiju; vi ste čekali da ja započnem s pozdravljanjem kako biste vi mogli nešto zapisati. Ja vas tako skupa pozdravljam i zahvaljujem vam se što ste došli: pozdravljam gospodina koja su jela smrznute jabuke; dok zapisujete moje riječi, pozdravljam drugu četvoricu gospodina, koji su svojom limuzinom pregazili seljakovog sina kad su jurili zasneženom cestom prema selu: seljakovog sina, vratarevog sina. (Sad škripi u gredama; škripi u krovnim gredama, to je teški snijeg; ne škripi u gredama društva. Bi-

lanca je aktivna; nije došlo do nesloge u poslovnom rukovodstvu. Samo se povijaju grede kroz tavanicu, škripi u gredama.) Još se želim zahvaliti seljaku za sve što je učinio za ovu sjednicu: prethodnih dana uspeo se odozdo, sa svojeg majura, ovamo gore, do kuće, s ljestvarima, da obijeli prostoriju; ljestve je nosio na ramenu, rukom savijenom u kut čvrsto ih je držao, u ljevcici je nosio vjedro s uglejnom u koje je zatakao ostatak slomljene metle. Njime je zatim obijelo zid, nakon čega su njegova djeca drvo, koje je ležalo natrpano do prozora, na saonica sanijela u dvorište. S vjedrom u jednoj, s ljestvarima u drugoj ruci, stupao je seljak ovamo gore i marljivo pripremio prostoriju za ovu sjednicu; galameći, jurila su djeca ispred njega i uticala mu put; njihovi šalovi lepršali su na vjetru. Još sad vidimo bijele prstene na podu koji se medusobno presijecaju: tamo je seljak odlagao vjedro, tako dugo dok ne bi sišao s ljestvi da boji slijedeće mjesto; crni prsteni kod ulaza, gdje sav prašnjavi snijeg ulazi u prostoriju, nastali su od lonaca juhe skuhane na vatri, koju je seljanka donijela ostalima za ručak: tad su trojica sjedila na podu, ili su također čučali na petama i žderaćki zaranjali žlice; međutim, seljanka je stajala na ulazu, ruku olabavljenu preko veste, i pjevala narodnu psalmu o snijegu; pritom su djeca srkala u taktu i žustro mahala glavama. (Ipak vas molim da se ne iznemiravate: nema razloga za zabrinutost oko društva; što čujete da tako škripi, to su krovne grede, to je teški snijeg na krovu koji sili grede da tako škripe.) Zahvaljujem se tako seljaku za sve što je učinio; pozdravio bih ga, da nije dolje u selu uz pregaženo dijete, također bih pozdravio seljanku i zahvalio joj se, i također bih pozdravio djecu i srdačno im se za sve ovo zahvalio što su učinila za ovu sjednicu. Zahvaljujem vam se uopšte svima i pozdravljam vas. Ipak, molim vas da ostanete na mjestima da se uslijed koračanja kroz ne zatrese. Koje li oluje! Rekoh: Koje li oluje! Ostanite mirno na mjestima! Zahvaljujem se svima vama na dolasku i pozdravljam vas. Škripi samo u gredama. Rekoh, škripi u gredama; rekoh, trebate mirno ostati na mjestima da se zgrada ne sruši. Rekoh, da rekoh da rekoh, trebate ostati na mjestima! Pozdravljam vas! Rekoh, da rekoh, pozdravljam vas. Ja vas pozdravljam sve, koji ste došli zbog svojih dividendi! Ja vas pozdravljam sve! Ja vas pozdravljam. Ja

junak unutarnje sigurnosti

friedrich christian delius (1943)

Opet kasnijim na posao, trčim mimo vratara i prve stube. Neki muškarac leti izvana na prozor, hoču se izmaći, sapličem se, oči sklopljene, brisač prozora, tko drugi. Muškarac je još tu, bez košare vere se vani na prozoru naviše. Lice mi je poznato, muškarac mi nalikuje na Netterera, mislim da bulaznim, Netterer ovdje, na našoj kući! Opasnost špijunaža

atentat. Bliže prozoru i otkrivam još više, tri četiri šest, poznati muškaraca iz Saveza partnerâ, Tallerer, Schillbeck, Menscher i mlađi koje ne poznam. Uzbuna, dozivam gore i dolje u stubištu, sjurim se na treći kat, naglo otvaram vratâ, sve sobe prazne, čak bez namještaja, žurim na četvrti kat, ni ovdje nikoga.

Uto Büttinger sopće uza stube. Diehl, bez brige, domoči čemo se bandita. Vodi sa sobom nekog muškarca i upoznaje me s njim, Herr Siegfried Böck, jednom ranije je bio u Savezu partnerâ i također posjeduje mitraljez.

Opet se banda pojaviće ispred prozorâ, cere se kao da nas unutra smatraju nenaoružanim. Böck s mitraljezom napola stoji iza mene i Büttingera, pušta dvojicu muškaraca da se mimo veru. Büttinger slikti na njega, ta pucaj konačno. Böck posve mirno čeka, čeka Netterer koga obara gustin rafalom u ledi i on sveđeno sućelice nama pada kroz prozor pred noge Büttingeru. Ostale Böck pušta da pobegnu. Bojim se da bi krhotine mogle smrtno ranjene naneti bol. Netterer ima na sebi bijelo odijelo kao kakav filmski glumac, krv crveno navire iz bijele stražnjice kaputa, slijeva se niza stube, kapa preko stepeničnih rubova od tvrde gume. Brišem je. Uto se pojačava glazba iz zvučnika u stubištu. Nas trojica koračamo dolje, van, na ulicu, pod stabla na obali i čekamo pljesak. Uto Büttinger vadi nešto iz džepa, svoj križ za savezne zasluge, koji svečano vješta mitraljescu Böku iza vrata. Tog trena vidim bandu kako se šulja oko ugla kuće, naoružani kamenicama i drvenim batinama, postavljaju se ispred Büttingera dok Böck ponovno ne spremi mitraljez. Odstupamo.

Bojim se da čemo biti satjerani u Rheinu i utopiti se. Mislim, vrijeme djeveljanja, i odlučno prilazim petorici gangstera i kažem tako tiho i nadmoćno kao u kinu: Pa, Tallereru, ta pucajte! Ne puca. Približavam mu se na četiri metra i pokušavam ga riječima isprovocirati: Deset milijuna stope iza vas, zašto ne pucate, kopile! Izdajniče!

Konačno sam ga doveo dotle, s mesta će pucati, uti vičem: Trenutak, dodajemo desetinu!

Tallerer se okreće, hoće se sa svojim timom dogovoriti, uto mu izbjegam colt iz ruke, opalim ga snažno po njušci, zatim udarac u bradu, odmah je k. o. Büttinger ml, smješće se, čestita, no istog trena pogada ga jedno zrno. Obraz mu otiče, u sekundi mu se lice ne može prepoznati, ne znam je li već mrtav, je li to on.

Odlučno preuzimam vodstvo, već pregovaramo o miru i formuliramo objavu. Zatim slavimo s mnogim nepoznatim prijateljima, sjedimo u parku uz Rheinu za dugim stolovima do beskrajnog groblja automobila. Moj protivnike i voda pregovora, Menscher, meni nasuprot, pijemo bijelo vino iz pivskih čaša, zagrizamo u janječi but i još se nepovjerljivo mjerjamo.

Menscher odjednom ima umjesto janječeg buta drvenu toljagu na svojem tanjuru, čudim se tome i odlučujem se pripaziti. Bit će smijenjen kad mi netko pristupi straga i pokaže mi moju vozačku dozvolu koja je krivotvorena. Strašim se, Savez partnerâ ne smije nikako saznati za krivotvorene, bio bih izgubljen. Moju smetenost Menscher munjevitvo iskoristava, iz drvene toljage izvlači skriveni pištolj i obara me s dva pucnja.

Tek što sam mrtav, svijest mi počinje raditi. Bijes me obuzima što me je Menscher tako grubo prevario. Hoću ga za grlo i već ga imam, no i ruke su mi, tja, također mrtve, ne mogu zgrabit i stegnuti ga

oko vrata. Ali Menscher ima teškoča da moj leš odvuci i sakrije, boji se sa mnom biti zatečen, zlurado promatram njegovu paniku.

Uto se sjatio oko njega roj djevojaka, stjuardesa Lufthanske, koje napokon pomažu Menscheru da odvuci moj leš iza grmlja, do groblja automobila. Opažam kako vuku moje mrtvo tijelo, kako ga trgaju i tegle. One to nevjeste čine i jadikuju, one su tako slabašne, a Vode ljudi toliko bolje izobrazeni. To su sad posljednje zalihe Saveza partnerâ. Djevojke kreću na ljet, podižu se kao guske ili ždral njihovog društva. Nekoliko minuta sve je posve tiho. Znam, mrtav sam, ali mi smo pobijedili. Oprezno ustajem, mogu trčati, zaljubljeno klizim kroz park, gdje su djevojke, polet u nogama tjeru me naprijed brže no što mogu trčati, tim tempom osvajam zlatnu medalju. Osjećam svoje srce, pluća ne, posežem u granje, gdje vise odličja, i pri dodiru ona padaju dolje na lijehu tulipana. Izdaleka čujem dozivanje Moosa i ostalih iz odjeljenja: Naprijed, za Düsseldorf, sad jurišamo na kuću Partnerâ. Već sjede u karoserijama s groblja automobila i jure mimo mene sa zvoncima od bicikla. Neću s njima, prvo hoću dobiti zlatno odličje, a olimpijada se treba održati u Bonnu. Potrebne su mi Luftshansa-djevojke da bih stigao u Bonn, tražim ih, da-leko ispred mene svjetlučaju na livadama žute bluze.

Izdaleka zvonjenje, telefon je prenuo Diehla iz sna.

- Tina.
- Što hoćeš, spavam.
- Htjela sam ti samo reći...
- Nisam sad raspoložen razgovaratati s tobom.

Ja...
- Htjela sam ti samo reći, rekla je, upravo sam čula vijesti.

Pronašli su Büttingera.

- Što?
- Da, upravo u vijestima. Ali...
- I, je l' on...

- Ne znam, sve je to još tajanstveno, to nisu reči, i obavijest su polovično demantirali.

Odtetrao je do stereo-uredaja, pritisnuo gumb za power, na području UKW-a našao je samo glazbu. Opet na telefonu je rekao:

- Više ništa. Koliko je sat?
- Dva i deset.

Pogledao je na svoju uru, da, dva i deset. Nije znao ništa reći, čuo je sebe kako šapuće u telefon:

- Ta, to ne smije biti istina.

Preslab da potpisne ono što je sanjao, nevoljko je rekao »hvala« i »bog« i spustio slušalicu. Nejasno je osjećao da se još netom borio uz Büttingera, znoj dokaz borbe. Ova vijest žestoko ga je uznemirila, ubod, bez spasenja.

Na televizoru samo oštro glosno šuštanje. Pušio je. Je li Tinina obavijest bila samo izlika, razmišlja je, pomirjena ponuda koju je još jednom prekasno shvatio. Probuditi me zbog Büttingera, usred noći, to za nju ne može biti razlog, ili. Dakle, brzo nazad, nazvati.

Otklonio je to, nije imao volje još jedanput da se dâ odbiti. Radio je ostao uključen, sat vremena, još tričetvrt sata do slijedećih vijesti. Opet je legao na krevet. Ostani budan, budan sat vremena za Büttingera, ostani budan.

Ponad sebe čujem tihu stabla. Budan sam i na otvorenom, mislim i olakšano otvaram oči. U nekoj šumi, na nekom tlu prekrivenom iglicama. Stabla su tako visoka, ili ja ležim tako nisko, da ne mogu

očima doprijeti do vrhova. Schanz Bavarcac stoji ponad mene kao lugar ili lovočuvlar i nalaže mi da ustanem. U potrazi su za tobom, reče i ide naprijed, ja ga slijedim. Grane bi mu konačno trebale zbaciti tirolski šešir s glave, nadam se, no on se svaki put vješto izmakne, šešir ne pada i zbog toga sam ljud. Šuma se svjetli, zaustavljamo se pred drvenom barakom, znak: Strelište – Ulaz neovlaštenima nije zabranjen! Schanz nestaje u zgradu, stijegovi se podižu. Hoću napokon opet pucati. Vrata se otvaraju, major se pomali i maše mi da pridem. Svečeno me uvjera: Izdali smo potjernicu za vama da vas napokon vratimo. Lijepo da ste znali doći do nas.

Vodi me kroz drvenu kuću u unutarnje dvorište, gdje određeni broj muškaraca sjedi na pletenim stolicama i nepovjerljivo me zagleda. Najbolje, reče major, neka se učesnici tečaja sami predstave.

Pojedinačno ustaju s pletenih stolica, izgovaraju ime i zaduženje.

Polch, specijalna jedinica.

Scheuern, viši poručnik za zaštitu postrojenja.

Dr Vlassen i dr Nohn, obojica lječnici sa zakupljennim lovštem. Vosserack, armijska frakcija.

Simmerath, pukovnik u uredu za municiju.

Birgel, ljekarnik iz Essena- dopustite mi dodati da sam svoj ormar s morfijem već dvaput morao silom braniti.

Dr Neuhaus, bankar iz Münchena, i ja mogu dati da sam jedanput zamalo bio otet.

Olk, savjetnik za sigurnost, dopustite mi ništa ne dodati. Hvala, moja gospodo, reče major. Teorijski dio, oružane propise, način nošenja, izbor muničije, balistiku i tako dalje već smo obradili, na žalost, to je naš mladi prijatelj propustio. Dva dana već smo vježbali ciljani weaver-pucanj jednom rukom i ciljani s obje ruke, instinktivni pucanj, pucanj s bokom a la FBI stoječki, ležeći, klečeći, pucanj s bokom u višestruke ciljeve i noćno gadanje s džepnom svjetiljkicom i svijetlećim metkom. Sad dolazimo do brzog potezanja u dvoboju iz otvorene futebole. Želim krenuti od svoga prijatelja Diehla.

Herr majore, uzvikujem, ja sam sve prethodne vježbe propustio.

Nisam u formi, nisam još ništa naučio.

Blesane, čemu smo te poslali u svijet, bjesni stari major, čemu smo te dovlačili u Savez, čemu smo te slali u sve škole, čemu smo 37 godina u tebe ulazili, ako sad odbijaš naše zapovijedi. Moramo te smaknuti. Schanz, postavite Klipana pred zid.

Na zapovijed, reče Schanz.

Upravo me hoće odvesti. Uto neka djevojka koja sliči Tini, možda Tina s devetnaest, istupa iza majore stolice. Započinje striptease pred starim, koji na očigled postaje starac. Kad se razgolitila, reče, molim vas za milost.

Starac joj nazad dobacuje haljinu i reče: Zbog tebe premila, moja kćeri, njegovo odbijanje treba biti samo zatvorom kažnjeno. Doživotno, to je najviše što mogu učiniti.

Posežem za Tinom, osjećam lisice.

Muški glas ga probudi, glas najavljujući vijesti. Kairo je bila posljednja riječ prije prognoze vremena. Ništa više o Büttingeru, prespavao Büttingera.

Ustane, bio je žedan, uzeo je bocu piva iz hladnjaka. Tina, skoro se radovaše tome što se upravo zauzela za njega. Poštedjela ga je straha.

Usred guslanja s radija začuo je prigušene šumove. Pokušao je čuti iza zidova, to je to, stenjanje

PETER ROSEI rođen je u Beču. Nakon romana »Tko je bio Edgar Allan« (1977) i »Brza sreća« (1980), ubraja se među najznačajnije autore suvremene austrijske književnosti. On smatra »da se umjetnikov rad ne sastoji u iznalaženju novina, već u razvijanju slike svijeta, zvuka koji pogada«. Napisao je još »Nacrt za svijet bez ljudi/Nacrt za putovanje bez cilja« (1975), »Odavde onamo« (1978) i dr.

hroptanje udvoje, prigušeno iza ormara koji je preko cijelog zida. Longerich, pederski Herr sudski plijenitelj, koga je danas opet zaplijenio.

Diehl je protiv volje nemiran i oprezno stiša radio. Naglo razbuden, pokušao je raspoznati glasove, da li se Longerich vucara s nekim dječakom ili možda ipak s nekom ženom. Da je mogao viriti s balkona u Longerichov stan, sad bi izašao van. Ali što bi to mogao vidjeti, Longericha kako jebe u gužicu, Longericha kao kompletog muškarca. Možda čak nosi prugaste pidžame uz svoje prugaste tapete.

S druge strane je utihnulo. Još uvijek nemiran, Diehl je stojeći popio pivo. Htio je odagnati pomisao da bude voyeur kod Longericha. Taj prljavi klijan kravljih očiju. Opet je radio navio glasno, ispružio se ponovo i dohvatio Playboy.

Pivo ga je napokon učinilo pospanim.
(odlomak Istolmanog romana)

sječi, gore usmrtilo stablo koje su obarali. Okolnosti koje su doveli do nesreće nisu nikad posve razjašnjene. Provedena je prvo policijska, zatim sudska istraživačka, jedan je radnik, znan kao Irsigler, uhićen, zatim optužen, zatim osuđen, osuđen na dugu kaznu zatvora i utamničen. Irsigler nikad nije priznao, mnoge sporedne okolnosti nisu dopuštale da se vjeruje u njegovu krivicu, tako istina nije izašla na vidjelo. Sada je mjesto visinske sječe, gola, kamenita strmina prekrivena trulim panjevima i grmovima kupine. Mogla bi proći ljeta i zime a da se nitko na nju ne uspiše.

Tako se on penjao uz obronak prema kući. Premda je zrak bio studen, ispunjan ga je miris uvenulog lišća i gnijilih vlati trave. Ljeti bi divlja trava bila do koljenja. Zbog strmine obronka, nikad je nitko nije kosio. Strojevi se nisu mogli upotrijebiti, ljudska je snaga, naprotiv, bila skupata da bi se koristila na jednom takvom neplodnom mjestu. Sve je više poljodjelaca odlazilo u grad. Mnogi su iz okolice otišli tim putom. Zamalo je tako i on, Marko, postupio. A zašto nije? Ništa ga nije vezalo za to mjesto. Sjeća drveta je bila teška i opasna, zarada nedovoljna. Ipak je ostao. Možda je to bio strah pred neizvjesnošću što ga je zadržalo da ne ode. Čuo je za ljude koji u gradu nisu našli nikavak, ili tek samo neprimjeren, doduše lagan, ali glup, tja, iscrpljujući posao. Tako je ostao, radio u Rutterovoj šumariji i stanovao s Tschernерom u drvenoj baraci na obronku, koja je bila ostatak ranije puno većeg radničkog naselja, nešto izvan sela.

Tako se on penjao uz obronak prema kući. Što je bilo šest sati, no već je vladao potpuni mrak. U pramaljeće u ovo doba je mrak. Premda nije mogao ništa vidjeti doli crnini i u velikoj, zagušljivoj crnini dva osvijetljena prozora na kući prema kojoj je išao, ipak je znao da je obronak, uz koji se penjao, prekriven žutosmedom, ugaženom travom. Naslage snijega iščezle su tek prije nekoliko dana.

Pljuskalo je. Osjećao je kako mu se cipele zaglijaju u vlažnu ilovaču. Gore bi na ulaznim vratima, na pragu skidao grude ilovače s nogu. Tamo bi one ležale, sušile se i škripale kad bi netko stao na njih.

Obronak nije stalno bio strog. Prvo je trebalo svaldati strmu usjeklinu, tamo je put bio ispresjecan smrznutim koritima, zatim je slijedio ravni dio, koroito s ogoljelim stablima kruške, u kojemu se vremenom na najdubljem mjestu, uslijed topljenja snijega, oblikovala mutna, glinena bara, naposlijetku je obronak bio tako strmo nagnut da ga put nije mogao svaldati u ravnoj liniji, već samo u dva razvedena zavoja. Pri tom je bio zamišljen samo za pješake, uska staza pri čijoj se gradnji nije imalo ništa drugo u vidu doli mogućnosti čovječjih nogu, pluća, srca.

Tako se on penjao uz obronak prema kući. Ujutro je išao putom u obratnom smjeru. Taj je put prelazio dvaput dnevno. Radio je na sjeću drveta iz sjeće, otud svjetlo. Možda je već pristavio vodu za čaj, da ugrije rum. Zahladilo je. Nebo crno i visoko, zastiro tankim oblacima.

Prisjećao se crnog, cijedećeg barjaka što ga je vjetar nadimao. Taj je barjak bio izvješen kroz otvor na krovu uprave šumarije povodom smrti starog Ruttera. Bilo je to prije više godina. Prošlo je od tada najmanje pet ili šest godina, pomislio je. Tada je starog Ruttera, prigodom inspekcije na visinskoj

sad je svaldado drugu strmu usjeklinu. Baraka nije stajala na samom rubu zemljista, već nešto dalje, povučena nasrijed blago povučene livade. Povrh prolazi cesta koja vodi dolje u selo. Ta cesta, zapravo bi trebalo reći put za talige, već se dugi ne koristi. Ranije, kad je baraka bila samo dio cijelog naselja, kad je tu stanovalo pedeset ili sto drvosjeća, dnevno je dvaput njome vozio kamion Rutterove šumarije. Ujutro je odvozio radnike, a uvečer ih vratio. Dvojici radnika, Tscherneru i njemu, to se nije isplatilo. Oni su pješačili preko strmog obronka dolje u selo. Stara prometnica propadala je naocigled, isprana od divljih potoka, rasječena, utonula pod vriježe malina i ljeskovo grmlje, kao i ruševine drugih baraka, koje on sad vidje kao crne, prijeteće hrpe postavljene oko njihove.

Kad je stigao do ulaznih vratu i upravo počeo skidati blato s cipela, primjetio je da u tami do njega nešto dašće, čovjek ili zvijer.

Tko je? zavzao je i skočio korak unazad.

Smijeh.

Ja sam, ja sam: Paul, Irsigler Paul!

Paul, mislio je, Irsigler, mislio je, krv mu navrla u glavu, nešto kao stid. Polako mu se približio. Vani si, rekao je, dok su se rukovali.

Irsigler nije ništa uzvratio, i tako stajahu nakratko nijemo u mraku. Sad bijaše to radost što je Marko osjetio, zapravo ne radost, bojažljiva radost, prošupljena sreća, i osjećao je da je taj osjećaj i u drugome bio snažan, da je između njih bio.

Paul, rekao je tiho, posve tiho, skoro nečujno, zatim ga je privukao k vratima, još mu nije video lice, otvorio vrata, pri tom dvaput udario o njih da bi Tscherner unutra znao da je stigao, zatim je ušao. Tog trena upalilo se svjetlo. Tscherner, koji je očito spavao, stajaje omamljeno pored svojeg ležaja s kojega je upravo ustao. Vidjelo se da je ležao na licu, bilo je crveno i natečeno. U baraci je zaudaralo po pivu.

Irsigler je ovđe! doviknuo mu je i zatim se okreuo onome koji je za njim ušao. Irsigler se nasmijao. Hladno je. Odvikao sam se toga: zemlje i hladnoće vani, vjetra, rekao je.

Šest godina! povikao je Tscherner, šest godina! Uvjetrovali sam otpušten. Zbog dobrog vladanja prijevremeno sam pušten. Irsigler se nasmijao.

Trinaest godina tamnica, teške, stroge tamnice, mrmrila Tscherner, presuda u procesu: trinaest godina! Ne može se to zamisliti kad se čuje: trinaest godina, i možda je to tako dobro.

Pomogli su Irsigleru da skine ogreća i baciše ga, pošto nije bilo mesta na vješalicu, na jedan od ležaja.

Mogu li ovđe ostati, samo ovu noć? upitao je Irsigler, može li?

Ogledao se po prostoriji. Baraka se sastojala samo od ove jedne sobe: lijevo i desno po ležaj do zida, pokraj njih dva ormarića, do vrata štednjak, okrugla peć, vis-à-vis dva prozora, po zdjelu polica ponad ležaja puna slanini, boca reki i kutija cigareta, to je bilo sve, to jest, još je tu bio stol, ako bi se tako mogla nazvati daska podno prozora.

Da, rekao je Tscherner, da, rekao je Marko, što ćeš započeti, Irsigleru? Ovaj je šutio, svalio se svom dužinom i širinom na ležaj da su daske zaškrpale, i nasmijao se. Kao ubojica, pomislio je, kao netko tko je bio u zatvoru, nije lako naći posao.

Nijemo prostriješ slaninu, kruh i rakiju. Tscherner rukom pobrisao dasku koja je služila kao stol, Marko je bacio velike komade ugljena i tako već zažaren štednjak.

Nitko ti to neće vjerovati, rekao je Irsigler, nitko neće s tebe sprati ubojstvo i isto tako zatvor. Glasno se nasmijao i ostali mu se okljevajući pridružiše u smijehu.

Jedi! Dohvatil! rekao je Marko i gurnuo mu dasku sa slaninom i kruhom, zatim je pridodao nož.

Šest godina, produžio je Irsigler, šest godina svakodnevno misliti na visinsku sjeću, na nesreću i kako se dogodila! To vi ne možete zamisliti! Stalno iznova vidiš pred sobom:

Rutter ispod omorike, ispod velike omorike kakve su narasle gore na mjestu visinske sjeće, na obronku sve dolje do klanca — omorika i grane i kako su izvukli Ruttera ispod omorike.

Jedi, Irsigleru! doviknuo je Marko prijeko od štednjaka. U loncu je pristavio vodu. Hoćeš li čaj? Vrućeg čaja? Šest godina zatvora, započeo Tscherner, Šest godina sjeće. Nije dovršio. Nitko nije ništa rekao. Jeli su, pušili. Vani je zapuhao vjetar. Sad su se mogli vidjeti zvjezdne kroz prozor. Voda za čaj je klijučala na štednjaku. Marko je smakao lonac, istrešao čaj. Zatim je ulio ruma. Tscherner i Irsigler ga pogledaše.

Na ovaj dan, započeo Irsigler, prijepodne radijno na šumskom jezeru povrh mjesa visinske

priča

peter rosei (1946)

KARIN STRUCK rođena je u Schlagtowu (Mecklenburg), živi blizu Münstera. Njezini romani su u vezi s njemačkom feminističnom literaturom. U svojem najznačajnijem romanu, napisanom u formi dnevnika, prikazuje dvostruki problem društvene afirmacije žene iz radničkog milieua. U romanu »Voljeti« (1977) varira forme iskazivanja ljubavi. Napisala je još »Mati« (1975).

LUTZ RATHENOW rođen je u Jeni, od 1977. živi u Istočnom Berlinu. Njegove pripovijesti, koje mjestimično karakterizira sintaktična vicioznost, uporaba dramskih elemenata i satiričnost, često u formi parabole, oslikavaju društveno-političku svakodnevnicu DDR-a i probleme njegovog naraštaja. Zbirka pripovijesti »Već se računalo s najgorim« (1982). Jednako je zanimljiv i kao pisac kazališnih komada.

sječe. Bilo je maglovito, kako je često u prosincu. Jezero se polako zaledilo. Dim se poput maglene pare nadvija ponad još tankog, mrenastog leda. Bilo je posve tih. Samo je ponekad zaškrpao led. Uto bi se čovjek nehotice poplašio. Bacali smo kamenice na led. Lako su ga probijale. Ujutro je netko rekao da je jezero prekriveno debelim ledom. Zatim smo s kukama i konopcima zašli u šumu, spustili se do mjesta visinske sječe.

Sutjeli su. Pili su tako dugo dok nisu sve boce ispraznili. Ta nije svaki dan dan otpusta, mišljaše Tscherner. Štednjak je polako trnuo, ali su se njihova lica žarila. Kad su se razdjenuli za spavanje, vidjeli su da je Irsiglerovo tijelo bijelo i mlohavo. Smijali su se, premda im nije bilo do smijeha.

Do ujutra, rekao je Tscherner, ali su ostali već zaspali. Izvrnuo je sve boce, ali u njima nije ništa ostalo. Tako je legao ispred štednjaka na pod, malo je vrcnulo žara iz pepela kad je pušnuo. Zahad je u sobi bio zagušljiv i topao.

kasna ljubav

Karin Struck (1947)

4. srpnja. Slova abecede htijeti nakositi i iskriviti. Odrezati sebi grudi. Osakatiti se da bi se došlo sebi samoj. Noćas snovi o konjima, vukovima, o golom izsužnom dvorcu, moji roditelji i Z. i ja unutra stanujemo, Z. u drugim prostorijama, tražila sam Z-a, ležao je pijan, i nebo je tu bilo u veselju i briži, također i kad je Baal spavao, bijaše blažen i ne vidje ga, noću on ljubičast i pijan Baal, u tamnoj prostoriji, dogovaramo se kad bismo se mogli sresti u Darmstadt. Čitam odasvud. Stormov sin Hans je umro. Z-ov sin Hans. Strindbergova „kći“ reče: »Stareno je teško biti udana... to je teže no sve otalo! Moralo bi se biti andeo, mislim. Z. je andeo, ja nisam andeo. Ležala sam jučer cijeli dan na krevetu i bjedila. Prisjećam se kako sam jurila studenta medicine J-a. Stalno moram nekoga juriti. Ne obigrava li nitko oko mene, od njih tu. Je li to mehanizam, koji odbacujem kao buržoaski, da se ne voli onoga tko oko tebe obigrava, a voli onoga tko oko tebe ne obigrava, kojem i ja sad podlijěžem? Kad bih se mogla, kao Kafka, uzdržati od braka. Ah, ta odvratna poigravanja s moći. Poigravanja s moći iz osjećaja manje vrijednosti. „Organ ljubavi“ je odumro. Bolesna sam. Kako Fidel Castro reče, svoje neprijatelje voli više no svoje prijatelje, s ne-prijateljima ima protuslovija, s prijateljima harmonije, a ona je dosadna, no ipak bi bilo dobro imati puno prijatelja, reče neki novinar Fidelu, tja, reče Fidel, upravo je to protuslovije, ta upravo je to pro-

blem. Kakvi su to prijatelji, kakvi su to marksisti, protuslovije je ipak krilo svijeta. Zašto se tako brzo predajem? Hoću odmah s mesta sve, najbolje zaključano u sefu, s tajnom šifrom, koji samo ja znam otvoriti. Jednostavno, ipak, voli Z-a, draga Karin. Proučavati njegovu prošlost da bih ga posve mogla shvatiti. Uvrede su samo uvrede u mojem sustavu vrijednosti, ne u njegovom. Znam, hoću stvoriti stvorove. Ljudi prema svojoj slici. Od ljudi iz moje klase doživjela sam malo opiranja. Nisu mi više bili dorasli, još kad sam bila u »srednjoj školi«. To strahopšoštovanje koje osjećaju prema »fakultetljama«. Nesposobnjaković Nesposobnjaković. S ljudima iz tude klase živjela sam na odstojanju. Ili u neshvatljivo neslozi. H. me je odveć obožavao. Osjećao se poražen, premda uopće nije poražen. Kako mi je predbacivao moje gimnazijalne godine. Moj takozvani jezički senzibilitet koji sam postigla u školi. A on je bio tako prikraćen, bez mature. Svetio se, mene je gredio kao »posrnulu seljačku kći«, dok je on ipak proleterski sin bez jedne mrlje. Daj, prekini sa svojim »psihičkim«, posrnula seljačka kćeri. Upravo sam saznala da sam trudna. Sad je on u mom tijelu, Elias, i još ne može pitati »Zašto me je samo moj otac tim teškim udarom usadio u krilo moje majke?« Dragi Eliase, odsad mogu s tobom održavati razgovore uđvoje. Sad hoću nešto učiniti. Tako kako su i pisanje i slikanje u redu, tako je i dijete u redu, od mesa i krv, odreći se neobaveznosti u koju si utekla, tako kao što je bilo kod Sarah, također ako više nikad ne bih mogla vidjeti H-a. Mogu dijete sama prehraniti, kažem Z-u telefonom. Treba prekinuti pričanje o »odgovornosti«. Moram to ozbiljno misliti, ako to ozbiljno mislim, moram misliti da on može otići i nikad se više ne brinuti za mene i dijete. Mislim to ozbiljno. Novac pripada djetu, kažu mi mati i starateljica. Kako se možete toga odricati? U tom pitanju leži uvjerenje da samo muškarac može prehraniti djecu, ali to žena sama ne može. Radujem se djetu. Čak ni nisam, tja, htjela dijete. No, onda sam ga htjela? Iz sasvim »nepolitičkih« razloga? Želja za djetetom kao želja za odricanjem od neobavezne teorije o ljubavi koja se može socijalizirati? Sve nesvjesno i bez plana. Još nesvjesnije, još neplanskije. Možda ću ozdraviti kroz ovu drugu trudnoću, pošto ću uskoro živjeti u jednoj skupini. Ali zašto tako postupam, kao da sam puna nade? Ah, već ću im pokazati, tim gradnima, sa svojim djetetom na sis položit ću doktorski ispit, da im pokažem kako se može biti bremenski s djetetom i mislima. Kad sam nosila Sarah, održala sam referat na kolokviju budućih doktora, tjeđan dana prije poroda. Ja ću to već sve uspjeti, ja tvrdoglavka, samo stalno treba premostiti samoubojstvene ponore, radi se stalno samo o milimetru. (odlomak istolmenog romana)

smjena prizora

Lutz Rathenow (1952)

Herbert Koch ne želi više misliti na gljive. Zvižduće neku pjesmu, i ne prekidajući je, mijenja je u neku drugu melodiju, tura prekratku košulju u hlače iz kojih ona stalno ispadala.

Odlutlji.

Razgaziti skoro zgusnuti pokrov od lišća.

Šetati. Skitati se.

Još pravo jako sunce, lijepa jesen, tko bi to mislio nakon takvog ljeta.

Nisam trebao poneti jaknu, samo nepotrebni tretret, mogao sam jaknu ostaviti kod kuće.

Ali u sjeni je već hladno, misli Bert, u sjeni se skoro smrzava.

Ipak, ne može se znati unaprijed, misli Herbert, naposljetku često neočekivano padne kiša.

Približavaju se jedan drugome.

Bert promatra oblake na nebnu.

Herbert ježa u šikarju.

Vjeverica koja skakuće s grane na granu.

Međa podrhtavajućih grana.

Taj miris.

Herbert Koch vidi mladića.

Bert Franke primjećuje starca.

Možda mu je sedamnaest, misli Herbert.

Možda mu je šezdeset, razmišlja Bert.

Do lijehe uz ogradu uklonit će još ovog tjedna dva stara reda. Više ne rode, treba posaditi nove sadnice, inače ne rastu pravilni plodovi. Jer unuci rado jedu jagode. Pitali Friedricha, Friedrich si gurno ima viška sadnicu.

Na povratak svratiti kod Martina. Ili da prije uzmem magnetofon, mogao bih tad presnimiti »Pink Floyd«, ujedno i Jamesa Browna. Martin je sigurno rado jedu jagode. Pitali Friedricha, Friedrich si gurno ima viška sadnicu.

Bert i Herbert uskoro će se sresti.

Mjerkuju jedan drugoga.

Još tri koraka ili četiri.

Put je preuzak za dvije osobe, misli Bert i sklanja se u stranu.

Herbert stane tik ispred Berta, kome pokazuje na kosu dižući desni kažiprst.

Reče:

»Prije, za Hitlera, ugušili bi te plinom.«

Prst ostaje visjeti u zraku. Koch odlazi dalje.

Mimo Berta Franke, dalje.

Bert šuti. Ili ne šuti i vraća se na put.

Vraća se, okreće, urla:

»I tebe seronje, tebe također!«

I odlazi dalje.

Izbor i prijevod: MARIJAN NAKIĆ

POLJE časopis za kulturu, umjetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5/II
telefon (021) 28-765

uredjuju: silvija dražić, zoran derić, petru krdru, alpar lošonc, franja petrinović, dordje pisarev (v.d. glavnog i odgovornog urednika) i miroljub radiojković; sekretar radmila gikić; tehnički i likovni urednik cvetan dimovski; lektor zora stojanović; članovi izdavačkog saveta: bosiljka bojanović (predsednik), gion nandor, aleksandar horvat, ratka lotina, velja macut, selimir radulović, radivoj šajtinac, dušan todorović, aleksa trifunov, jovanka žunić (delegati šire društvene zajednice); radmila gikić, relja knežević, tomislav marčinko, milan paroški, franja petrinović i vitomir sudarski (delegati izdavača); izdaje ništro „dnevnik“ oour „redakcija dnevnik“, novi sad, bulevar 23, oktobra 31; direktor vitomir sudarski; osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omiladine vojvodine; časopis finansira sif kulture vojvodine.